

פורום חותם מגיש:

הצעות חוק בנושא בתי הדין לממונות

יצא לאור עבור מושב הפורום בנושא
מעמד בתי הדין לממונות - חקיקה ותקנות ציבוריות

כנס דיני ממונות העולמי ה-25

הקדמה

זכינו שבשנים האחרונות קמו בתי דין לממונות, שבהם מתחדשת מסורת המשפט העברי שעליה נסמך עם ישראל במשך אלפי שנים. בתי הדין לממונות מיישמים הלכה למעשה את משפטי התורה ואת תקנות חז"ל. כיום פועלים בתי הדין לממונות באופן עצמאי מכוח חוק הבוררות, המאפשר לבעלי הדין לפנות לבורר המוסכם על שני הצדדים. בתי הדין לממונות נטולי סמכויות מעבר לכך, ואין בהם הכרה רשמית מטעם המדינה. ראוי כי מדינה יהודית המחוברת לערכיה ולשורשיה תכיר בבתי הדין לממונות, ותפקיד בידם את הכלים החוקיים ואת הסמכות לחייב להוציא אל הפועל את פסיקתם, ומתוך כך יבשילו התנאים לשותפות טבעית בין מוסדות המדינה למערכת בתי הדין לממונות. זו התפילה הנישאת בפי כל הדורות: "השיבה שופטינו כבראשונה".

הסדרת מעמדם החוקי של בתי הדין לממונות הוא גם צעד מחויב המציאות, ונותן מענה עבור רבים שאינם פונים לבתי משפט מסיבות הלכתיות, וראוי למדינת ישראל שתספק לציבור זה את השירות הבסיסי של התדיינות בבית דין הדין על פי המשפט העברי. הסדרת מעמדם של בתי הדין לממונות אף יסייע בהפחתת העומס הרב המוטל על בתי המשפט האזרחיים, ויצמצם את זמן ההמתנה לדיון ולפסיקה בנושאים ממוניים.

בחוברת זו מוגשות שתי הצעות חוק מטעם 'פורום חותם' העוסקות בהסדרת מעמדם החוקי של בתי הדין לממונות.

פורום חותם, בנשיאות הרב יעקב אריאל, מאגד את מכוני המחקר ההלכתי-מקצועי המובילים בישראל בתחומי המשפט, המדע, הטכנולוגיה, הרפואה ועוד. מטרתן של הצעות חוק אלו היא להשיב את המשפט העברי למקומו המרכזי בחייה של האומה הישראלית, וחלק ממהלך נרחב שפורום חותם מוביל בשנים האחרונות - להשיב את ההלכה ורוח היהדות למרכז סדר היום הציבורי.

הצעות החוק - סקירה ורציונל

הצעת חוק לתיקון חוק שירותי הדת היהודיים [נוסח משולב], התשע"ו-2015

החוק הקיים:

'חוק שירותי הדת היהודיים' שנחקק בשנת תשל"א (1971) מסדיר את פעולתן של המועצות הדתיות וקובע כי המועצות יספקו לתושביהן "שירותי דת", אולם החוק אינו מגדיר אילו שירותים נכללים בסל שירותי הדת.

תמצית הצעת החוק החדשה:

הצעת החוק של 'פורום חותם' מבקשת לפרט את שירותי הדת השונים הנכללים בתחום אחריותן של המועצות הדתיות, ולכלול בתוכן את "בתי הדין לממונות" - שירות שהמועצה הדתית רשאית לספק לתושביה. נוסף על כך, מוצע להוסיף סעיף בחוק המעניק למועצת הרבנות הראשית סמכות לקבוע אלו שירותים נוספים שאינם נכללים ברשימה הנוכחית, יוגדרו "שירותי דת" ויסופקו על ידי המועצות הדתיות.

מטרות הצעת החוק:

- קביעת מעמדם של בתי הדין לממונות בחוק והכרת המדינה בנחיצותם.
- הסדרת מערך בתי הדין ואופן פעולתם תחת המשרד לשירותי דת.
- הנגשת בתי הדין לממונות לכל אזרח החפץ בכך, ברחבי הארץ.

הצעת חוק לתיקון חוק הבוררות, התשע"ו-2015

החוק הקיים:

'חוק הבוררות' מאפשר לשני צדדים בסכסוך לפנות לגורם חיצוני לבית המשפט, המוסכם על שני הצדדים, במטרה להגיע להכרעה בעניינם. היתרון בהליך הבוררות, מעבר לבחירת הבורר, הוא זירוז ההליכים וקיצור זמן ההמתנה להכרעה בבית המשפט. עם זאת במצב הנוכחי אי-אפשר לכפות את הכרעת הבורר בהוצל"פ כל זמן שלא אושרה על ידי בית משפט מחוזי, הליך שמצריך "פתיחת תיק" בתשלום והמתנה לתשובתו של בית המשפט - ולכן רבים מוותרים מראש על הליך הבוררות ופונים לבית המשפט.

תמצית הצעת החוק החדשה:

הצעת החוק של 'פורום חותם' מבקשת שהכרעות בוררות שהתקבלו בהרכב של שלושה בוררים, תהיינה פטורות מהצורך באישור של בית המשפט המחוזי. ולכן תתאפשר פנייה להוצאה לפועל על סמך הכרעת הבוררים בלבד. עם זאת במקרים מסוימים תהיה אפשרות לפנות לבית המשפט, שיוכל לבטל את הכרעת הבוררות, אם תהיה לכך עילה משפטית.

מטרות הצעות החוק:

- מתן תוקף חוקי להכרעות של בתי הדין לממונות המתקבלים בהרכב של שלושה בוררים.
- קיצור הליך הבוררות בבתי הדין לממונות, באופן שיקל על הצדדים בסכסוך לבחור בו.
- מתן שירות יעיל לאזרח תוך הפחתת העומס על מערכת בתי המשפט.

הכנסת העשרים

הצעת חוק לתיקון חוק הבוררות, התשע"ו-2015

תיקון סעיף 23 **1.** בחוק הבוררות, תשכ"ח-1968 (להלן - החוק העיקרי), בסעיף 23 בסופו יבוא:

(ג) פסק בוררות של שלושה בוררים או יותר, דינו לכל דבר ועניין כדין פסק בוררות שאושר לפי סעיף קטן (א).

(ד) אושר פסק בוררות לפי סעיף קטן (ג) בלבד, בית המשפט רשאי, על פי בקשת בעל-דין, לבטלו, אם התקיימה בו עילת ביטול לפי סעיף 24(1) או 24(10).

דברי הסבר

הליך הבוררות מאפשר לצדדים לסכסוך להביאו להכרעה בדרך חלופית לזו של ניהול הליך בבית המשפט. יתרונותיו העיקריים של הליך הבוררות על הליך המתנהל בבית המשפט הם האפשרות לסיימו במהירות רבה יותר; לנהלו תוך שמירה על פרטיות הצדדים ובמקום נוח להם; וכן האוטונומיה של הצדדים לבחור את הבורר או את הרכב הבוררים האמון על הצדדים לשמש כבורר.

עם זאת החיסרון הבולט של הליך הבוררות הוא שפסק בורר אינו נחשב כפסק דין של בית משפט לכל דבר ועניין, קודם אישורו של בית המשפט המחוזי. הצורך בפנייה לבית המשפט כדי לקבל אישור של הכרעת הדין פוגמת בסופיות הליך הבוררות ובתדמיתו ככלי יעיל ומהיר לפתרון סכסוכים, ולכן מרתיע בעלי דין מלפנות אליו. נוסף לכך, הצורך באישורו של בית המשפט המחוזי לפסק הבוררות מוסיף לעומס הקיים ממילא בבתי המשפט.

מוצע לתקן את חוק הבוררות ולקבוע כי הליך בוררות שנערך בפני הרכב של 3 בוררים או יותר יוכר כפסק דין שאושר על ידי בית המשפט, ללא צורך בהגשת בקשה לאישור פסק הדין. מטבע הדברים הרכב של 3 בוררים מקטין עד מאוד את האפשרות של טעות או את המציאות של קיום הליך בוררות שאינו ראוי, וממילא העילות לביטול פסק בורר במקרה שהתנהל הליך בוררות בפני 3 בוררים - הן מצומצמות. נראה כי אפשר ואף ראוי ליתר את הצורך באישורו של בית המשפט המחוזי (שדן בשופט יחיד) לפסק הבוררות. עם כל זאת, במקרים חריגים שבהם לא היה הסכם בוררות בר-תוקף או שקיימת עילה שעל פיה היה בית המשפט מבטל פסק דין סופי שאין עליו ערעור, תישמר הסמכות לבית המשפט לבטל את פסק הבוררות.

הכנסת העשרים

הצעת חוק לתיקון חוק שירותי הדת היהודיים [נוסח משולב], התשע"ו-2015

תיקון סעיף 7 1. בחוק שירותי הדת היהודיים [נוסח משולב], תשל"א-1971 (להלן - החוק העיקרי), בסעיף 7 (סמכויות המועצה) בסופו יבוא:

(ג) לעניין חוק זה שירותי דת הם:

- (1) רישום נישואין וסידורם.
- (2) הקמה והסדרה של מערכת כשרות, מתן הכשרים והשגחה, מוצרי מזון ותשמישי קדושה.
- (3) הקמה והפעלה של מקוואות טהרה.
- (4) טיפול בנפטרים, הסדרת שירותי קבורה, ואחזקת בתי העלמין.
- (5) הקמה והפעלה של בתי דין לממונות.
- (6) תמיכה בפעילויות של לימוד תורה ומתן שיעורי תורה.
- (7) כל שירותי דת שמועצת הרבנות הראשית תקבע בהחלטתה כי הוא בכלל שירותי דת, שראוי כי המועצה תספק לתושבים.

דברי הסבר

חוק שירותי הדת היהודיים [נוסח משולב], תשל"א-1971 נועד להסדיר את אופן הקמתם והפעלתם של מועצות דתיות וכן לעגן את החובה לדאוג לאספקתם של שירותי הדת היהודיים בצורה סדירה ותקינה. הדבר עולה בקנה אחד עם היותה של מדינת ישראל מדינה יהודית ומדינתו של העם היהודי, ומשכך ראה המחוקק להסדיר בחקיקה את הדרך להפעלה ולאספקה של שירותי הדת באמצעות המועצות הדתיות.

דא עקא, המחוקק לא פירט מהם שירותי הדת שהמועצה הדתית מחויבת או רשאית לספק לתושבים. בחוק הקיים ההגדרה כוללנית ומעורפלת, לפיה סמכויות המועצה הדתית חוסות תחת ההגדרה של "שירותי דת". הדבר עשוי להיות נתון לפרשנויות שונות.

על מנת להבהיר באופן ראוי ומפורט מהם שירותי הדת שהמועצה הדתית נדרשת לספק לתושבים, מוצע לפרט מהם שירותי הדת הנכללים תחת סמכויות המועצה הדתית, ולכל הפחות לציין במפורש את שירותי הדת העיקריים שהמועצה נדרשת לספק.

עם כל זאת, מכיוון ששירותי הדת רבים ומגוונים, ואי אפשר לפורטם כי רבים הם, מוצע להוסיף "סעיף סל" שלפיו מועצת הרבנות הראשית שעל פי החוק, היא הגוף הרבני בעל האינסטנציה ההלכתית הגבוהה ביותר, תקבע אלו שירותי דת נוספים ראוי שיספקו לתושבים ושיכללו תחת ההגדרה "שירותי דת".